

ВІСНИК ГОСПОДАРСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

ОФІЦІЙНИЙ ДРУКОВАНИЙ ОРГАН
ВИЩОГО ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ УКРАЇНИ

Заснований у 1994 році

Видається шість разів на рік

Передплатний індекс 74156

1/2007

Свідоцтво

про державну реєстрацію № 10780 Серія КВ
від 22.12.2005 р.

Засновник:

Вищий господарський суд України

Адреса редакційної колегії:

01016, м. Київ, вул. О. Копиленка, 6

Головний редактор:

Осетинський А. Й.

Видавець:

Юридична інформаційна компанія —
«Юрінком Інтер»

Шеф-редактор В. Ковальський

Адреса:

04209, Київ-209, вул. Героїв Дніпра, 31-б

© Вищий господарський суд України, 2007
© Юрінком Інтер, 2007

Національна юридична академія
України імені Ярослава Мудрого
**ФУНДАМЕНТАЛЬНА
БІБЛІОТЕКА**

Передплатні видання – 2007

Журнал "Вісник господарського судочинства"

Журнал є єдиним офіційним виданням в Україні, що подає практику Вищого господарського суду України і практику господарських судів, а також науково-практичні коментарі до неї. Значну частину журналу складають публікації визнаних фахівців з проблем застосування цивільного, господарського, фінансового, податкового законодавства, регулювання зовнішньоекономічної діяльності, адміністративного та інших галузей права. Журнал формується за принципом поєднання публікацій наукового і практичного характеру. **Публікації у журналі зараховуються ВАК для здобуття наукових ступенів у галузі права.**

Розрахований на працівників господарських судів, юрисконсультів і адвокатів, науковців, викладачів і студентів юридичних навчальних закладів, працівників податкової служби та інших контролюючих органів, підприємців.

Передплатити журнал можна в будь-якому поштовому відділенні України.

Періодичність видання – 6 разів на рік.

Передплатний індекс – 74156. Ціна 19,87 грн.

Журнал "Бюлетень законодавства і юридичної практики України"

Бюлетень пропонує своїм читачам тематичні збірки законодавства та судової практики, науково-практичні коментарі до окремих нормативно-правових актів, роз'яснення фахівців з актуальних питань правового регулювання суспільних відносин. Видання допомагає юристам-професіоналам і всім, хто стикається з питаннями практичного застосування норм права.

Передплатити журнал можна в будь-якому поштовому відділенні України.

Періодичність видання – раз на місяць.

Передплатний індекс – 74052. Ціна 17,00 грн.

Вісник господарського судочинства 2007 № 1

*07.05.12 - Аносов
12.05.12 - Стасюк
12.12.12 - Чижик*

...ський регіональний центр Академії літератури "Юрінком Інтер".

...їтну інформацію з актуальних питань ...ного регулювання суспільних відносин.

...стан і перспективи розвитку основних

...ному номері журналу друкується огляд

...дою України у першому та другому чи-

...На сторінках часопису систематично ви-

...шення та висновки Конституційного Суду

...ду з прав людини.

...ї атестаційної комісії України від

...ті, опубліковані в журналі "Юридич-

...таві висновку експертної ради ВАК

...у кожному конкретному випадку за

...и, як фахові в галузі юридичних наук.

Періодичність видання – раз на місяць.

...на 12,95 грн.

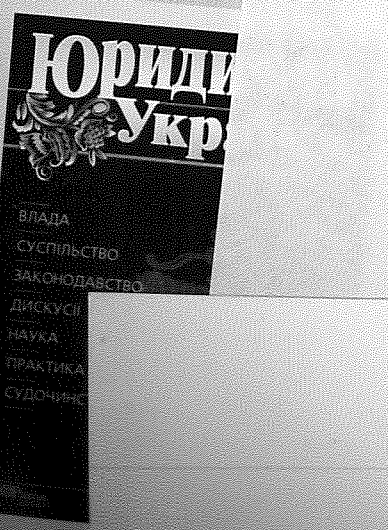
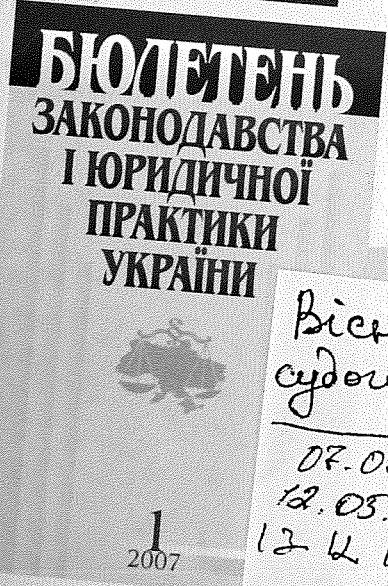
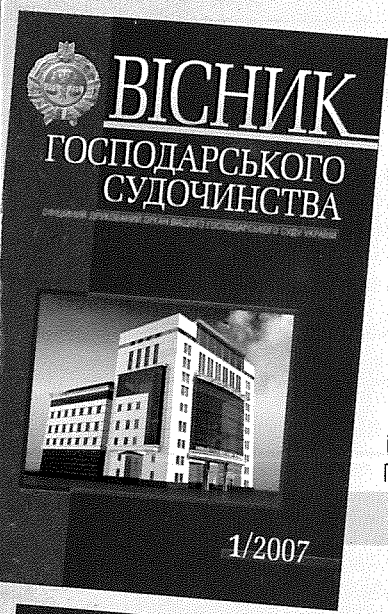
Звертайтеся:

...в Дніпра, 31-б

...ції 411-64-03;

...ну 412-36-18

...incom.kiev.ua

А. Г. Донець,
аспірант Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ДОГОВОРУ ЗБЕРІГАННЯ ТА ДОГОВОРУ ОХОРОНИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Однією з новел чинного Цивільного кодексу України (далі — ЦК) є закріплення положень, які регулюють відносини, що виникають на підставі здійснення окремих видів зберігання. З логіки побудови самого ЦК можна дійти висновку, що у § 3 глави 66 «Спеціальні види зберігання» містяться положення, що стосуються певних нетипових, але поширених видів договору зберігання, регулювання яких одними загальними нормами про договір зберігання неприпустимо.

У зв'язку з такою структурою ЦК постають декілька проблем: співвідношення положень, що регулюють зазначені спеціальні види зберігання, загальні положення про зберігання та загальні положення про надання послуг та відповідність правової природи деяких договірних конструкцій, передбачених у зазначеному параграфі, правовій природі договору зберігання.

Названі проблеми досліджували, стосовно своїх наукових інтересів, такі цивілісти як Г. Ф. Шершеневич, М. І. Брагинський, В. В. Вітрянський, Е. М. Грамацький, С. П. Довбій та інші.

Серед норм, що містяться у вказаному параграфі, дві статті — 971 і 972 викликають у нас певні запитання. Відповідно до положень вказаних статей на договори про надання індивідуального банківського сейфа, що не охороняється банком, та про зберігання речей в автоматичних камерах схову самообслуговування (далі — АКСС) організацій, підприємств транспорту законодавець поширює, у певних межах, дію положень гл. 58 ЦК. Отже, запитання:

Чому ж положення про договори, які повинні регулюватися нормами глави 58 ЦК, містяться у главі 66 ЦК?

На нашу думку, відповідь дуже проста: законодавець виходить з того, що доціль-

ніше визначити вказані договірні конструкції поряд зі схожими, а саме: договорами про надання банком індивідуального сейфа, що охороняється, та про зберігання речей у (звичайних — прим. автора) камерах схову організацій, підприємств транспорту.

Якщо вказані договірні відносини регулюються положеннями про найм (оренду), але все ж таки окреслені у главі, що регулює відносини зберігання, чи застосовуються до них субсидіарно й норми останньої? Чи регулюються зазначені відносини нормами щодо договору зберігання, чи хоча б загальними, стосовно норм про зберігання, нормами про надання послуг? Адже ні в ст. 971, ні в ст. 972 ЦК нічого про це не сказано.

Які все ж таки відносини передбачені зазначеними статтями: оренди, зберігання, змішані відносини?

До наведеного можна також додати ще одне, дуже важливе, питання — про відповідальність сторін за вказаними договорами.

Для відповіді на поставлені питання необхідно дослідити правову природу договорів про надання індивідуального банківського сейфа, що не охороняється банком, та про зберігання речей в АКСС організацій, підприємств транспорту, з'ясувати їх зміст.

Не викликає ніякого сумніву, що ці договори мають ознаки договору оренди майна, у даному випадку — оренди певного пристрою для зберігання речей. Але чим відрізняється зберігання речей за різних способів їх поміщення у певні пристрої, зокрема при особистому поміщенні їх у зазначені пристрої та їх здаванні зберігачу для подальшого поміщення в аналогічні пристрої? Розглянемо саму суть зберігання.

Виходячи з положень статей 936 та 942 ЦК зберігання — це діяльність по забезпеченню схоронності зданого на зберігання

майна. Згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови схоронність — це збереження в доброму стані, а схороняти — означає зберігати; тримати що-небудь у доброму стані; намагатися залишити незмінним; не давати пропасти, зникнути [2, с. 1422]. До речі, за тим самим словником термін «зберігати» тлумачиться як: зберігати — тримати що-небудь у певних умовах, оберігаючи від псування, руйнування; дбаючи, тримати що-небудь у доброму стані; намагатися залишити незмінним; дбайливо ставитися до чого-небудь, не розтрачувати чогось [2, с. 440].

Таким чином, співставляючи терміни «зберігання (зберігати)» та «схоронність (схороняти)», через які у законі реалізується поняття «зберігання», неможливо однозначно дійти певного висновку, оскільки вони тлумачаться один через одного, співставляючись як синоніми. Ми не стверджуємо, що з положень ЦК та зі звичаїв, які панують у нашій країні, неможливо зрозуміти, що являє собою зберігання. Але ми впевнені, що законодавче закріплення терміна «зберігання», запобігло б певним незручностям та складнощам при виконанні зобов'язань зі зберігання.

На даний момент єдине придатне визначення терміна «зберігання», закріплене на законодавчому рівні, міститься у Законі України «Про зерно та ринок зерна»: «Зберігання зерна — комплекс заходів, які включають прийняття, доробку, зберігання та відвантаження зерна». І хоча воно застосовується у спеціальній нормі (яка регулює відносини на ринку зерна), у ньому отримали відображення характерні для «зберігання» як загального поняття ознаки. Такими є прийняття та відвантаження (повернення) майна, зданого на зберігання, що, на нашу думку, виділяє їх у якості конститутивних. Річ у тому, що для здійснення всіх своїх зобов'язань за договором зберігач повинен, як це зазначено у ст. 942 ЦК, забезпечити схоронність майна і згідно із ст. 936 ЦК повернути його покладаювачеві. Як уже зазначалося, із суті поняття «зберігання» випливає, що збе-

рігач повинен піклуватися про майно, тримати його у доброму стані, намагатися залишити незмінним, не давати пропасти, зникнути, оберігати від псування, руйнування тощо. На наш погляд, здійснення всіх зазначених заходів неможливе без обізнаності зберігача стосовно того, що саме він зобов'язується зберегти, характерних ознак та властивостей майна, яке здається на зберігання. Зазначене підтверджується, зокрема, положеннями статей 959 та 967 ЦК («Огляд товару» при зберіганні на товарному складі та «Зберігання речей у ломбардах» щодо обов'язку зберігача страхувати майно, яке здається на зберігання) тощо.

Серед науковців також превалує думка, що зберігач не може відповідати за схоронність майна, якщо не обізнаний відносно того, що зберігає [9, с. 529], та про важливість таких його дій, прийняття майна на зберігання [3, с. 10].

Виходячи з вищевикладеного можна стверджувати, що відносини зберігання виникають за обізнаності зберігача стосовно майна, що він зберігає, яка забезпечується діями зберігача з прийняття цього майна. Відсутність акту (як дії) прийняття майна зберігачем, що стає причиною необізнаності останнього щодо природи майна та його специфічних властивостей, лишає зберігача можливості належним чином виконати свій обов'язок по забезпеченню схоронності такого майна. Це дає підставу заперечувати наявність відносин зберігання у тих випадках, коли договором або законом не передбачається прийняття майна. У свою чергу, це унеможливує застосування договору зберігання, в якому не передбачена відповідальність зберігача за вміст сейфа, камери схову тощо.

Повертаючись до договорів, передбачених ст. 971 та ч. 6 ст. 972 ЦК, зазначимо, що їх конструкції не передбачають умов ні щодо прийняття майна безпосередньо зберігачем, ні щодо повернення його покладаювачеві. Тому можна дійти висновку, що вони не є договорами зберігання, оскільки не містять характерних ознак зберігання, а отже, до них не можна застосовувати положення глави 66 ЦК.

Вважаємо, що дані договори мають характерні ознаки договору майнового найму, а тому повинні регулюватися положеннями гл. 58 ЦК. Але чи є це звичайний майновий найм (оренда) у своєму чистому вигляді? Чи не містять вказані договірні конструкції елементів будь-яких інших договорів, окрім договору зберігання? Маємо на увазі відносини охорони, які, на нашу думку, присутні у цих конструкціях та становлять, разом з елементами договору оренди, змішаний договір.

Для доведення цієї тези, по-перше, треба звернутися до самої сутності досліджуваних договорів, а саме до підстав їх виникнення. Чим дані договори відрізняються від чистої оренди сейфа в тому самому банку — мається на увазі використання його у приміщенні клієнта [1, с. 783]? Що спонукає власника залишити своє майно, яке потребує забезпечення схоронності, саме в банківському сейфі або в АКСС? Вважаємо, що таким чинником слугує впевненість у схоронності свого майна [6, с. 298], яка, в свою чергу, ґрунтується на обов'язку чи то банку, чи то організації, підприємства транспорту охороняти приміщення, де знаходяться сейфи та АКСС [5, с. 255; 6, с. 298; 7, с. 600; 8, с. 647]. Такий обов'язок закріплений, наприклад, у п. 2 ч. 3 ст. 1 Інструкції по експлуатації автоматичних камер схову самообслуговування на залізничних вокзалах, затвердженої наказом Міністерства транспорту України від 10 липня 1996 р. № 230, згідно з яким на адміністрацію станції (вокзалу) покладається охорона секцій автоматичних камер схову з речами та контроль за справністю пристроїв комірки.

Чи можна у такому випадку стверджувати, що перед нами змішані договори з елементами оренди та охорони? Що стосується договорів, зазначених у ч. 6 ст. 972 ЦК, відповідь позитивна, оскільки має місце законодавчо закріплений обов'язок власника АКСС забезпечити охорону камер схову, що здаються в оренду.

Але чи можливе аналогічне твердження стосовно договорів за ст. 971 ЦК, адже сама її назва «Договір про надання індивідуально-

го банківського сейфа, що не охороняється банком» свідчить про протилежне? Якщо порівнювати положення ЦК України з положеннями цивільних кодексів Російської Федерації [10] та Республіки Білорусь [11], можна побачити, що у відповідних статтях цих кодексів (відповідно 922 та 812) містяться положення, згідно з якими до договору про надання банківського сейфа в користування іншій особі за відсутності відповідальності банку за вміст сейфа застосовуються положення про оренду. При прийнятті зазначених кодексів законодавці конститутивного рисою договору про зберігання визнали відповідальність банку за вміст сейфа, тобто за покладене в нього майно. На відміну від вказаних кодексів, вітчизняний законодавець такою рисою визнав обов'язок банку щодо охорони сейфа, передбачаючи можливість банку надавати клієнту в користування індивідуальний сейф, який охороняється банком.

Дозволимо собі визнати такий станом речей незадовільним. Аргументом постають норми «Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій» (затверджено постановою Правління Національного банку України від 17 липня 2001 р. № 275), відповідно до яких на банки покладається обов'язок організації охорони банківських приміщень.

Таку ж позицію відносно обов'язку банківської установи охороняти здане майно на підставі договору підтримують і деякі з науковців. Наприклад, М. І. Брагінський та В. В. Вітрянський зазначають, що у даному випадку необхідно мати на увазі, що на банк покладається обов'язок сторони за договором охорони, а тому в договорі про надання сейфа без відповідальності за його охорону обов'язок забезпечити охорону приймає на себе оркнодавець [1, с. 784—785]. У національній доктрині деякі з правознавців, зокрема В. І. Бобрик, взагалі наголошують, що такі сейфи повинні міститись у банківських сховищах [5, с. 256], що само по собі вже забезпечує охорону.

Виходячи з наведеного можна дійти висновку, що договір про надання банком сейфа, який не охороняється, є сумнівним, на що вказується в доктрині і з'ясовується шляхом системного тлумачення чинного законодавства.

Підсумовуючи викладене, зазначимо таке.

По-перше, договори, передбачені у ст. 971 ЦК та ч. 6 ст. 972 ЦК, є змішаними договірними конструкціями, які містять елементи як договору майнового найму (оренди), так і договору охорони.

По-друге, оскільки вказані договори не є договорами зберігання, то на них не повинні поширюватися положення гл. 66 ЦК, що потребує відображення у тексті згаданих статей.

По-третє, оскільки відносини охорони є відносинами з надання послуг, то до них необхідно застосовувати відповідні загальні положення гл. 63 ЦК.

По-четверте, існуюча в доктрині точка зору, що договір охорони — це самостійний

вид договору про надання послуг, а не спеціальний вид договору зберігання, як це закріплено у ЦК України, який потребує спеціального врегулювання, на наш погляд, не відповідає в повному обсязі на питання, пов'язані з врегулюванням досліджуваних договорів. Вважаємо, що ст. 978 ЦК замало, щоб врегулювати охоронну складову цих договорів. Тому, за наявності певного сегменту однотипних договірних відносин, зокрема тих, що розглядалися у даній статті, необхідно розробити та доповнити чинне законодавство положеннями, які повною мірою врегулювали б охоронні складові цих договорів.

По-п'яте, у зв'язку з термінологічною несумісністю назви та змісту ст. 971 ЦК з фактом існування специфічного об'єкта оренди — сейфа, що не може не охоронятися банком, запропонувати змінити назву зазначеної статті на «Договір про надання індивідуального банківського сейфа без відповідальності банку за його вміст».

Використана література

1. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга третья: Договоры о выполнении работ и оказании услуг. — М: Статут, 2002. — 1053 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпін: ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.
3. Грамацький Е. М. Договір зберігання у цивільному праві: Автореферат канд. дис. — К., 2004. — 20 с.
4. Довбій С. С. Договір охорони майна: Автореферат канд. дис. — Х., 2004. — 19 с.
5. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: Підручник / С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, В. І. Бобрик та ін.; За заг. ред. С. С. Бичкової. — К.: КНТ, 2006. — 498 с.
6. Цивільне право України: Підручник. — У 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, І. В. Жилінкова та ін.; За ред. В. І. Борисової, І. В. Спасиво-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. — К.: Юрінком Інтер, 2004. — Т. 2. — 552 с.
7. Цивільний кодекс України: Науково-практ. коментар / За ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. — К.: Істина. — 928 с.
8. Цивільний кодекс України: Коментар. — Х.: ТОВ «Одіссей», 2003. — 856 с.
9. Шершеневич Г. Ф. Курс торгового права. — СПб., 1908. — Т. 2. — 624 с.
10. <http://www.gdezakon.ru/>
11. <http://www.zakon.by/>